

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเงื่อนไขในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชาวบ้านตำบลตำบอง อำเภอลอง จังหวัดแพร่ นี้มุ่งศึกษาการรับรู้ในปัญหาและผลกระทบต่อป่าไม้ ดิน น้ำ สังคมและวิถีชีวิตจากสถานการณ์การตัดไม้ทำลายป่าในพื้นที่ และศึกษาถึงความต้องการและเงื่อนไขในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ ข้อมูลที่ได้จะใช้เป็นแนวทางในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ร่วมกันระหว่างรัฐและชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถดำรงวิถีชีวิตสอดคล้องกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ อันจะนำไปสู่การจัดการคนกับป่าอย่างยั่งยืนตลอดไป

การศึกษานี้เป็นการศึกษาทางด้านคุณภาพ เพื่อต้องการเจาะลึกถึงสภาพความต้องการของชุมชนและเงื่อนไขในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ โดยมีขั้นตอนศึกษาวิจัย 3 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนแรก การศึกษาเอกสาร สิ่งพิมพ์และรายงานการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษาได้แก่หน่วยราชการองค์กรท้องถิ่นรวมทั้งค้นคว้าจากห้องสมุดของสถานศึกษาต่าง ๆ

ขั้นตอนที่สอง ได้เข้าไปทำความเข้าใจกับชุมชนสังเกตสภาพชีวิตความเป็นอยู่รวมทั้งวิถีการดำรงชีวิตของคนภายในชุมชน รวมทั้งสภาพเศรษฐกิจและสังคมนอกจากนั้นยังเก็บข้อมูลจากการสนทนาจากผู้อาวุโสที่มีประสบการณ์

ขั้นตอนที่สาม ได้ทำการสัมภาษณ์ซึ่งแบ่งออกเป็น การสัมภาษณ์หัวหน้าหน่วยงานที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ และการจัดสัมมนาเวทีชาวบ้านเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมสัมมนาที่เป็นกลุ่มชาวบ้านได้มีส่วนร่วมและให้ข้อมูลที่ถูกต้อง และเป็นที่ยอมรับร่วมกัน

5.1 สรุปผลการศึกษา

ชุมชนที่ใช้เป็นพื้นที่ศึกษาประกอบด้วย 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านน้ำริน บ้านปง และ บ้านเกียงพา อำเภอลอง จังหวัดแพร่ โดยเป็นชุมชนที่มีที่ตั้งอยู่ใกล้ชิดป่าที่ล้อมรอบด้วยพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่คำฝิ่งซ้าย ที่ทางราชการได้ดำเนินการปลูกสร้างสวนป่า และบางส่วนอยู่ระหว่างสำรวจเพื่อดำเนินการประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติออยผาเกลอง โดยชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพใน

การทำเกษตรตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีฐานะยากจน รายได้เฉลี่ยประมาณ 10,000 - 12,000 บาท/ปี/ครอบครัว และมีที่ทำกินเฉลี่ยประมาณ 2 - 3 ไร่ ต่อครอบครัว ซึ่งนับว่าน้อยมาก

5.1.1 การรับรู้ในปัญหาสถานการณ์การตัดไม้ทำลายป่า

ในอดีตตำบลตำบอมอก ตั้งอยู่กลางป่าใหญ่ที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยพรรณไม้นานาชนิด โดยเฉพาะไม้สัก ชาวบ้านในตำบลตำบอมอกมีวิถีชีวิตที่พึ่งพิงและรักษาป่ามาโดยตลอด ต่อมาเมื่อมีการพัฒนาประเทศ โดยมุ่งเน้นนำทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่มาใช้ในเชิงพาณิชย์ เพื่อนำเงินที่ได้มาพัฒนาประเทศ พื้นที่ตำบลตำบอมอกในยุคการให้สัมปทานทำไม้ ได้ถูกทางราชการกำหนดให้เป็นพื้นที่สัมปทานทำไม้ในปี พ.ศ. 2498 มีผลทำให้ไม้ที่มีลักษณะดีและมีค่า อันได้แก่ ไม้สัก ถูกบริษัทที่ได้รับสัมปทานทำไม้ ชักลากไม้ออกไปใช้ประโยชน์ โดยชาวบ้านผู้ที่มีวิถีชีวิตอยู่ใกล้ชิดป่ามาโดยตลอดไม่ได้รับผลประโยชน์ เมื่อมีการตัดทางเพื่อชักลากไม้ทำให้กลุ่มพ่อค้านายทุนในตัวจังหวัดเข้ามาดำเนินการทำไม้เถื่อนเพราะสามารถดำเนินการได้ง่าย โดยได้รับการรู้เห็นจากเจ้าหน้าที่ เนื่องจากการให้สัมปทานทำไม้และการลักลอบทำไม้เถื่อนทำให้ป่าที่เคยอุดมสมบูรณ์กลายเป็นป่าเสื่อมโทรม รัฐบาลโดยกรมป่าไม้ได้มีนโยบายในการฟื้นฟูสภาพป่าโดยการปลูกป่า สวนป่าแม่คำได้เริ่มดำเนินการปลูกเสริมสวนสักในปี พ.ศ. 2485 จนถึงปัจจุบันมีเนื้อที่เกือบ 50,000 ไร่ โดยพื้นที่ที่จะดำเนินการปลูกสร้างสวนป่าจะต้องทำการตัดไม้ทุกชนิดออกจากพื้นที่ สำหรับไม้ที่ได้ทางราชการจะนำไปจำหน่ายเพื่อใช้เป็นไม้พื้นในโรงบ่มใบยาสูบต่อไป ซึ่งในพื้นที่จังหวัดแพร่มีโรงบ่มใบยาสูบเป็นจำนวนมาก ส่งผลกระทบอย่างมากมายในพื้นที่ป่าตำบลตำบอมอก เพราะนอกจากจะมีการทำไม้สักในระยะแรกต่อมาได้มีการทำไม้กระยาเลย เศษไม้ ปลายไม้ ดอกไม้ รวมทั้งไม้ไผ่ในปัจจุบัน ทำให้สภาพป่าเสื่อมโทรมมากยิ่งขึ้น จากสถานการณ์ดังกล่าวชาวบ้านมีการรับรู้ถึงปัญหาเป็นอย่างดี แต่เป็นเพราะชาวบ้านมีความยากจน และขาดแคลนที่ดินทำกินบางครั้งก็ถูกเป็นเครื่องมือของนายทุน

5.1.2 ผลกระทบจากการตัดไม้ทำลายป่า

จากวิวัฒนาการในการบุกเบิกทำลายป่าในพื้นที่ตำบลตำบอมอกได้ส่งผลกระทบต่อสังคมในชุมชนและวิถีการดำรงชีวิตของชาวบ้านตำบลตำบอมอกเป็นอย่างมาก การพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้เป็นไปด้วยความยากลำบากและห่างไกล และหายากมากยิ่งขึ้น อีกทั้งการกวาดล้างจับกุมของเจ้าหน้าที่ยังทำให้ชาวบ้านบางรายถูกจับกุมดำเนินคดี สัตว์ป่าก็หายากบางชนิดสูญพันธุ์ ทรัพยากรดินถูกกัดเซาะพังทลาย ความอุดมสมบูรณ์ของหน้าดินลดน้อยลง ส่งผลให้ผลผลิตทางการเกษตรลดน้อยลง ชาวบ้านต้องใช้ปุ๋ยเพื่อเพิ่มผลผลิต ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น ทรัพยากรน้ำที่เคยมีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์เริ่มขาดแคลน ไม่พอสำหรับการเพาะปลูก ทำให้ต้องลดพื้นที่การเพาะปลูก รวมทั้งสัตว์น้ำ

ที่ชาวบ้านเคยจับ ได้ก็เริ่มหายากและบางชนิดก็สูญพันธุ์ ผลกระทบดังกล่าวก่อให้เกิดความทุกข์ยาก โดยทั่วไป

5.1.3 ความต้องการของชาวบ้านในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้

จากการสัมภาษณ์ชาวบ้าน ชาวบ้านต่างมีความตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้และรับทราบถึงผลกระทบในการที่ทรัพยากรป่าไม้ถูกทำลายที่ทำให้วิถีการดำรงชีวิตภายในชุมชนเป็นไปด้วยความยากลำบาก สำหรับแนวทางแก้ไขชาวบ้านอยากให้มีการรวมกลุ่มกันในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ให้กลับมีความอุดมสมบูรณ์ ยังจะส่งผลให้มีน้ำเพื่อทำการเกษตรเมื่อมีป่าที่สมบูรณ์จะเป็นแหล่งอาศัยของสัตว์ป่า รวมทั้งสัตว์น้ำเพื่อใช้ประกอบอาหาร นอกจากนี้ในด้านการใช้ประโยชน์ป่าไม้ ชาวบ้านยังมีความต้องการในการใช้ประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยมีแนวทางการใช้ประโยชน์ในรูปแบบของป่าชุมชน สำหรับด้านการบำรุงรักษาทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ปลูกสร้างสวนป่าดังกล่าว รัฐต้องอนุญาตให้ชาวบ้านเข้ามาปลูกพืชล้มลุกและช่วยดูแลกล้าไม้ที่ทางราชการปลูกไว้ ทำให้ชาวบ้านส่วนหนึ่งในตำบลคำผามอกได้ใช้ประโยชน์พื้นที่สวนป่าเพื่อการปลูกพืชเกษตร การจัดการทรัพยากรป่าไม้ให้มีความอุดมสมบูรณ์เป็นแนวทางหนึ่งซึ่งผู้เข้าร่วมสัมมนาเห็นตรงกันว่าปัจจุบันปัญหาในด้านไฟป่าเป็นปัญหาที่ทำให้ความเสียหายแก่ทรัพยากรป่าไม้ ทำให้สภาพป่าไม่สามารถฟื้นกลับคืนมาได้ โดยแนวทางที่ทางราชการดำเนินการ เช่นการจัดตั้งหน่วยป้องกันไฟป่าไม่สามารถดำเนินการได้โดยทั่วถึงตลอดพื้นที่เนื่องจากมีพื้นที่มาก ผู้เข้าร่วมสัมมนาเห็นว่าควรให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันไฟป่าโดยทางราชการควรจัดสรรงบประมาณช่วยเหลือชุมชนต่างๆ เพื่อเป็นสิ่งตอบแทนรวมตลอดถึงร่วมกันวางระเบียบกฎเกณฑ์ ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่ต่างเห็นพ้องในการเข้ามามีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาทรัพยากรป่าไม้ให้กลับฟื้นคืนสภาพเดิม แต่การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์การฟื้นฟูและการบำรุงรักษา รัฐควรมีการสร้างแรงจูงใจทั้งในด้านงบประมาณ และด้านสาธารณูปโภคต่าง ๆ เพราะชาวบ้านมีฐานะยากจน

5.1.4 เจือใจในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้

การดำเนินการด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในอดีตที่ผ่านมา รัฐเป็นผู้ดำเนินการเกือบทั้งหมด ส่งผลให้พื้นที่ป่าตำบลคำผามอกจากป่าที่อุดมสมบูรณ์กลายเป็นป่าที่เสื่อมโทรม ส่งผลต่อทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ สังคมและวิถีชีวิต ชาวบ้านเห็นด้วยที่จะต้องมีอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ให้มีความอุดมสมบูรณ์อย่างในอดีตจากการสัมภาษณ์ชาวบ้าน ชาวบ้านได้ตั้งเจือใจในการอนุรักษ์และฟื้นฟูไว้ 3 ประการคือ ประการแรก เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยการกระจายอำนาจสู่ชุมชนหรือองค์กรท้องถิ่นให้มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ทั้งในด้านการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ รวมทั้งการร่วมตรวจสอบติดตามผลการปฏิบัติงาน

ประการที่สอง รัฐจะต้องยอมรับสิทธิชุมชนในการเข้ามาจัดการทรัพยากรป่าไม้เพื่อการอยู่ร่วมกันของคนกับป่าอย่างยั่งยืน ประการสุดท้าย รัฐจะต้องสร้างแรงจูงใจในการเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ทั้งในรูปงบประมาณ หรือการพัฒนาชุมชน เมื่อได้ดำเนินการครบใน 3 ประการดังกล่าว ผู้เข้าร่วมสัมมนาจะบังเกิดความร่วมมือระหว่างรัฐและชุมชนอันจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันของคนกับป่าอย่างยั่งยืนตลอดไป

5.2 อภิปรายผล

พื้นที่ศึกษา ตำบลต้าผามอก อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ในอดีตเป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ทรัพยากรดิน ทรัพยากรน้ำและทรัพยากรป่าไม้ สังคมในชุมชนเป็นสังคมที่เรียบง่าย มีการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติต่างๆแบบอุดหนุนเกื้อกูลกันมาโดยตลอด ประกอบกับในอดีตจำนวนประชากรยังมีจำนวนน้อย พื้นที่ทำกินในชุมชนจึงเพียงพอสำหรับชาวบ้านตำบลต้าผามอก พื้นที่ทำกินส่วนใหญ่จะเป็นนาข้าวที่ปลูกเพื่อสำหรับบริโภคในครัวเรือนเท่านั้น สำหรับอาหารจำพวกผักและเนื้อสัตว์ต่างๆ สามารถหาได้จากพื้นที่ป่ารอบๆชุมชนนั่นเอง อันแสดงถึงความเป็นชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมาแต่อดีตและมีภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดำรงชีวิตที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมเพื่อให้ชุมชนสามารถดำรงชีวิตที่ปกติได้มาตลอด สอดคล้องกับผลการศึกษาของ เสน่ห์ จามริก และคณะ (2536) ที่พบว่าชุมชนต่างๆ จะมีวิถีการผลิตที่สอดคล้องกับสภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยชุมชนดังกล่าวจะต้องมีความเป็นชุมชนสูง มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีจิตสำนึกในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ การมีผลประโยชน์ร่วมกันตลอดจนมีการจัดตั้งกลุ่มองค์กรและมีระบบการจัดการทรัพยากรที่ยั่งยืนและเป็นธรรม

สถานการณ์การบุกรุกทำลายป่า เริ่มจากการที่รัฐมีนโยบายในการพัฒนาประเทศโดยมุ่งเน้นการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เริ่มจากการกำหนดพื้นที่ป่าบริเวณตำบลต้าผามอก อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ เป็นพื้นที่ป่าสัมปทานทำไม้ ในปี พ.ศ. 2498 ทำให้มีบริษัทที่ได้รับสัมปทานเข้าดำเนินการทำไม้ โดยการตัดฟันและชักลากไม้ออกไปใช้ประโยชน์ นโยบายของรัฐดังกล่าว นอกจากจะกระทบต่อสภาพทรัพยากรธรรมชาติแล้ว ยังมีผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตทำให้เกิดการจ้างงาน โดยมีผลตอบแทนในรูปแบบของเงินตรา นอกจากการใช้แรงงานจากคนแล้ว ช้างซึ่งอดีตเป็นสัตว์ที่มนุษย์ใช้เป็นพาหนะในการเดินทางและการขนส่งสิ่งของก็ถูกนำมาใช้ชักลากไม้ ซึ่งทั้งหมดนี้ได้ส่งผลกระทบต่อชาวบ้านในตำบลต้าผามอกมีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป ลักษณะการพึ่งพาป่าลดลง ความเป็นชุมชนที่เข้มแข็งลดลง จิตสำนึกในการรักษาทรัพยากร

ธรรมชาติลดลง มีการค้ำึงถึงประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม ทุกคนพยายามที่จะแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติให้มากที่สุด ที่เรียกว่า “มือใครยาว สาวได้สาวเอา” ในเมื่อมีการตัดฟันไม้ออกจากป่าเป็นจำนวนมากชาวบ้านต่างเห็นพ้องกันว่า ทรัพยากรธรรมชาติที่ทุกคนร่วมกันดูแลรักษา กำลังจะหมดลง ไปจากป่าที่อยู่รอบๆชุมชน จึงทำให้ชาวบ้านเริ่มมีการตัดไม้ทำลายป่าชักลากมาเก็บไว้ในครัวเรือน แต่เนื่องจากความกลัวที่จะถูกจับกุมจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ จึงได้มีการนำไม้ที่ได้ตัดและชักลากมาทำการก่อสร้างเป็นที่อยู่อาศัยในลักษณะง่ายๆ อันส่งผลให้มีการก่อสร้างบ้านโดยใช้ไม้ซุงขนาดใหญ่มาก่อสร้างที่อยู่อาศัย จนเป็นค่านิยมมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งในเวลาต่อมาได้นำเอาไม้ที่ปลูกเป็นบ้านแล้วนำไปขาย

การทำไม้จากบริษัทผู้ได้รับสัมปทาน ได้มีการทำทางเพื่อสะดวกในการขนย้ายไม้ออกจากป่า ส่งผลให้มีการทำไม้เถื่อนในเวลาต่อมา โดยพ่อค้านายทุนจากตัวจังหวัดแพร่ได้อาศัยเส้นทางชักลากที่มีอยู่ ส่งผลให้สภาพป่าที่ผ่านการทำไม้โดยการสัมปทานได้รับความเสียหายเป็นอย่างยิ่ง โดยมีชาวบ้านที่ประสบปัญหาทางการครองชีพเป็นผู้รับจ้างจากกลุ่มนายทุนทำไม้ ที่มีพ่อค้าและกลุ่มข้าราชการรวมทั้งนักการเมืองร่วมมือเป็นขบวนการ ก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรป่าไม้อย่างมาก

หลังการให้สัมปทานทำไม้และลักลอบตัดไม้จากนายทุน ทำให้พื้นที่ป่าดงดิบดงดิบดงดิบที่เคยอุดมสมบูรณ์กลับกลายเป็นพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม โดยในเวลาต่อมารัฐอาศัยความชอบธรรมเข้าดำเนินการปลูกสร้างสวนป่า โดยดำเนินการปลูกสร้างสวนป่าตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดำเนินการไปแล้วกว่า 50,000 ไร่ ซึ่งพื้นที่ปลูกสร้างสวนป่าดังกล่าวจะมีการอนุญาตให้มีการทำไม้ฟันออกก่อน โดยเป็นการทำไม้ฟันเพื่อป้อนโรงบ่มใบยาสูบ โดยเป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า จังหวัดแพร่เป็นศูนย์กลางการผลิตใบยาสูบในพื้นที่ภาคเหนือ ทำให้มีการตัดฟันไม้ออกจากป่าเป็นจำนวนมาก ไม้ที่ตัดฟันจะมีขนาดเล็กที่สามารถนำไปทำไม้ฟันได้ นับได้ว่าพื้นที่ป่าในดงดิบดงดิบดงดิบถูกทำลายออกจากป่าที่อุดมสมบูรณ์ที่สุด กลายเป็นป่าที่เสื่อมโทรมที่สุด หลังจากนั้นได้ดำเนินการปลูกสร้างสวนป่าโดยเป็นการปลูกไม้สักในรูปแบบการปลูกแบบชาวไร่ (Tongya Plantation) ซึ่งนำเอารูปแบบมาจากประเทศพม่า ได้แก่ การปลูกป่าโดยอนุญาตให้ชาวบ้านปลูกพืชไร่ควบคู่ในช่องว่างของต้นไม้ ในพื้นที่สวนป่าทำให้มีการเปลี่ยนแปลงการผลิตจากการปลูกพืชเพื่อการยังชีพ เป็นการปลูกพืชเชิงพาณิชย์ พืชที่ปลูกได้แก่ ฝ้าย ข้าวโพด และถั่วต่างๆ จากการศึกษาพบว่า พื้นที่ปลูกสร้างสวนป่าของทางราชการที่ปลูกไว้เกือบ 50,000 ไร่ ปัจจุบันมีไม้ที่ทำการปลูกไว้เหลืออยู่ไม่ถึง 50 % นอกจากนี้ในระยะ 2 ปีที่ผ่านมา ได้มีการบุกรุกยึดถือครอบครองพื้นที่สวนป่า เพื่อใช้เป็นที่ทำกินของชาวบ้านในพื้นที่ ซึ่งเป็นปัญหาความขัดแย้งของทางราชการกับชุมชน

ความขัดแย้งระหว่างรัฐและชุมชน ในเรื่องการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าไม้ ในพื้นที่ตำบล ต้าผามอก สะท้อนให้เห็นถึงความล้มเหลวในนโยบายว่าด้วยการป่าไม้ ที่มีการอนุญาตให้มีการ สัมปทานป่าไม้ และนโยบายปลูกป่าที่ไม่สามารถอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ตำบลต้า ผามอก ได้ผลสำเร็จ นอกจากนี้สถานะเศรษฐกิจที่วิกฤตทำให้มีความพยายามในการนำ ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่รอบๆชุมชนถูกนำมาใช้ประโยชน์มากยิ่งขึ้น โดยการนำเศษไม้ปลายไม้ มาใช้ประโยชน์ เมื่อเศษไม้ปลายไม้หมดจึงได้เปลี่ยนรูปแบบมาทำการขุดต่อไม้มาใช้ประโยชน์ ซึ่ง ได้ราคาดี ทำให้การฟื้นตัวของสภาพป่าเป็นไปได้ด้วยความยากลำบากยิ่งขึ้น นอกเหนือจากการใช้ ประโยชน์จากไม้ทุกรูปแบบแล้ว ปัจจุบันยังมีการนำไม้ไผ่จากป่าธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ เช่น ทำ ไม้ค้ำยัน ไม้เพื่อการก่อสร้างต่างๆ และที่น่าสนใจคือ การทำถ่านจากไม้ไผ่ ที่ทำให้ไม้ไผ่ในวันจะหา ยากลงทุกที การทำงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่สามารถหยุดยั้งการบุกรุกทำลายป่าได้ และจาก สถานะทางเศรษฐกิจในปัจจุบันส่งผลให้มีการอพยพแรงงานจากเมืองกลับมายังภูมิลำเนาเดิม ซึ่ง แรงงานดังกล่าวได้กลับมาซื้ออาชีพทางการเกษตร ซึ่งมองผิวเผินเป็นเรื่องที่ดีต่อสังคมชนบท แต่ ชาวบ้านเหล่านี้ได้กลับมาบุกรุกพื้นที่ป่า พื้นที่สวนป่าของทางราชการซึ่งเป็นเรื่องที่น่าห่วงว่า ใน อดีตการบุกรุกทำลายป่าในตำบลต้าผามอกมีเพียงรูปแบบการตัดไม้เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ แต่ใน ปัจจุบันเริ่มมีความพยายามบุกรุกทำลายป่าในรูปแบบของการขี้อื้อครอบครองพื้นที่ทำการเกษตร ทำให้การฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ เป็นไปได้ด้วยความยากลำบาก และผลกระทบที่เกิดขึ้นภายในชุมชน จะทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น

สถานการณ์การบุกรุกพื้นที่ป่า ตำบลต้าผามอก อาจกล่าวได้ว่าเกิดจากการใช้อำนาจรัฐ เข้ามาในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยละเลยสิทธิชุมชนตลอดจนวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน ในตำบลต้าผามอก ซึ่งอำนาจดังกล่าวได้สร้างความชอบธรรมในการสัมปทานทำไม้ และการปลูก สร้างสวนป่า อันเป็นผลให้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ต้องเสื่อมสภาพลงขณะ เดียวกันการใช้อำนาจรัฐแต่ฝ่ายเดียวในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติกลับ ไม่ได้ผลในการปฏิบัติ เพราะขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ นอกจากนี้ยังปล่อยให้กลุ่มนายทุนใช้ช่องว่างของ กฎหมายทำการกอบโกยทรัพยากรธรรมชาติ จนทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในปัจจุบันต้องอยู่ใน สถานะวิกฤต ยังผลให้เกิดความขัดแย้งระหว่างรัฐและชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ อนันท์ กาญจนพันธ์และมิ่งสรรค์ ขาวสะอาด (2538) ที่ชี้ให้เห็นถึงปัญหาการบุกรุกทำลายป่าและ การตัด ไม้อย่างผิดกฎหมาย เป็นผลโดยตรงจากระบบกฎหมายและการจัดการของรัฐ และการศึกษา ของ Neumann (1992) ที่มองปัญหาการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่เห็นว่า เป็นการพยายามเพิ่ม อำนาจการควบคุมการเข้าถึงทรัพยากรของรัฐ โดยชุมชนท้องถิ่นจะเป็นผู้เสียสิทธิตามจารีตดั้งเดิม ของเขา

จากการศึกษาผลกระทบจากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติตำบลคำผามอก ที่พบว่ามีการให้สัมปทานทำไม้ติดตามด้วยการทำไม้พื้น การปลูกสร้างสวนป่าและการทำไม้ในรูปแบบต่างๆ ในปัจจุบันได้ส่งผลกระทบต่อสภาพทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ ได้แก่ ทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรดินและทรัพยากรน้ำ ซึ่งทรัพยากรทั้ง 3 ชนิดเป็นห่วงโซ่ที่สำคัญ กล่าวคือ เมื่อสภาพป่าที่อุดมสมบูรณ์กลับกลายเป็นป่าเสื่อมโทรม สัตว์ป่าที่เคยมีอยู่อย่างสมบูรณ์เช่นกันเมื่อสิ้นป่าก็ไม่มีที่อยู่อาศัย ผุงสัตว์ป่าต้องอพยพย้ายที่อาศัยไปอยู่ในพื้นที่ที่ปลอดภัยกว่า มีแหล่งน้ำและอาหารในทางเดียวกันเมื่อป่าถูกทำลายส่งผลให้หน้าดินถูกกัดเซาะทำลาย เพราะไม่มีสิ่งปกคลุมพื้นดิน ดินในป่าเบญจพรรณที่เคยอุดมสมบูรณ์ค่อยๆเสื่อมสภาพกลับกลายเป็นดินที่เสื่อมโทรม ส่งผลโดยตรงต่อผลผลิตทางการเกษตรทำให้ต้องมีการใช้สารเคมีเพิ่มมากขึ้นจนไม่คุ้มกับการลงทุน นอกจากนี้ตะกอนที่มาจากภูเขาทำให้ลำธาร ห้วยหนอง คลองบึงต่างๆ ต้นเงินในฤดูฝน เมื่อฝนตกหนักจะเกิดน้ำท่วมฉับพลัน และมีเศษไม้ปลายไม้ไหลมาตามลำน้ำ ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ชาวบ้านในพื้นที่ ตะกอนจะไหลเข้าสู่ไร่นา ทำให้ต้องมีการขุดทรายหรือตะกอนออกจากไร่นา และทำให้ผลผลิตได้รับความเสียหาย แต่ในฤดูแล้งเมื่อไม่มีต้นไม้อุดหนุนน้ำในลำธาร ห้วยหนองต่างๆ ที่เคยมีน้ำอย่างอุดมสมบูรณ์ก็แห้งขอดลง ไม่เพียงพอสำหรับอุปโภคและบริโภค และส่งผลต่อเนื่องกับจำนวนสัตว์น้ำที่มีอยู่อย่างมากลดจำนวนลง ซึ่งทำให้วิถีการดำรงชีวิตของคนภายในชุมชนได้รับผลกระทบ เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่รอบๆชุมชนไม่สามารถพึ่งพิงได้เช่นในอดีต ประกอบกับจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้นทำให้มีการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติไปใช้ประโยชน์มากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ ฌอนอม เปรมรัศมี (2512) ที่ให้ความเห็นว่า ทรัพยากรธรรมชาติเป็นมรดกที่มีคุณค่าที่ธรรมชาติให้ไว้ เพื่อให้มนุษย์ได้ใช้สอยในการดำรงชีวิต จึงจำเป็นต้องศึกษาค้นคว้าถึงการใช้ทรัพยากรต่างๆ ให้ถูกต้อง มิฉะนั้นทรัพยากรเหล่านั้นจะต้องหมดไปอย่างรวดเร็ว และนิวัติเรื่องพานิช (2525) ยังกล่าวถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาด คือ การใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์ให้มากที่สุดและมีการสูญเสียโดยเปล่าประโยชน์น้อยที่สุด ตลอดจนต้องกระชับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรให้ทั่วถึงกันด้วย มิฉะนั้นแล้วจะเกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ผลกระทบจากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีต่อทรัพยากรธรรมชาติแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง กล่าวคือ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในตำบลคำผามอกในอดีตมีอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการทำป่าไม้ เมื่อสูญเสียป่าทำให้การประกอบอาชีพดังกล่าว เป็นไปด้วยความยากลำบาก ผลตอบแทนไม่คุ้มกับการทำงานเมื่อหันมาประกอบอาชีพทางการเกษตร ก็ประสบปัญหาดินเสื่อมและขาดแคลนน้ำ ทำให้ชาวบ้านตำบลคำผามอกเป็นชุมชนที่ยากจน สภาพสังคมที่เคยอยู่แบบอุคหนุนเกื้อกูลกัน ก็กลายเป็นสังคมที่มีการแก่งแย่งแบบมือใครยาวสาวได้สาวเอา

ความเป็นชุมชนได้ลดน้อยลง สภาพความร่วมมือในชุมชนจางหายไป การทำงานต้องหาสิ่งตอบแทนในรูปแบบเงินตราหรือผลประโยชน์ในด้านการเมือง เนื่องจากสภาพป่าถูกทำลายจนอยู่ในสภาวะวิกฤต รัฐได้ใช้อำนาจในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ การจัดตั้งอุทยานแห่งชาติและหน่วยป้องกันรักษาป่าเพิ่มมากขึ้นในพื้นที่ ส่งผลให้ชาวบ้านที่เคยพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ จนนำไปสู่ความขัดแย้งซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Bryant (1992) ได้เสนอผลกระทบทางการเมืองต่อการเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมว่าส่งผลกระทบต่อกระบวนการทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และส่งผลต่อการแสดงออกความไม่พึงพอใจต่อสภาพของชาวบ้าน และกลุ่มคนยากจน ซึ่งอาจปรากฏในรูปแบบของการประท้วงและได้กล่าวถึงการวิเคราะห์ปัญหาเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทยว่า ควรพิจารณามิติทางเศรษฐศาสตร์ทางการเมืองแทนที่จะบอกเพียงปัญหาชีวภาพหรือด้านนิเวศวิทยาแต่เพียงด้านเดียว ทั้งนี้ควรวิเคราะห์ถึงความสำคัญทางโครงสร้างมหภาค จะทำให้มองเห็นพลังอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองจากภายนอก อันมาจากการพัฒนาประเทศ การรวมศูนย์อำนาจจากรัฐบาลกลางและการจัดการป่าไม้โดยใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือ อันก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมมีการเบียดเบียนกลุ่มคนที่ใช้อำนาจการต่อรอง การวิเคราะห์ดังกล่าวจะสะท้อนให้เห็นถึงการแย่งชิงและความขัดแย้งระหว่างรัฐกับเอกชน

ผลการศึกษาความต้องการของชาวบ้านในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ ของชาวบ้านตำบลตำบอมอก โดยใช้การสัมภาษณ์ที่ชาวบ้านทำให้รับทราบถึงความตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและผลกระทบที่เกิดขึ้นภายในชุมชนที่ส่งผลทำให้วิถีการดำรงชีวิตภายในชุมชนเป็นไปด้วยความยากลำบาก สำหรับแนวทางการแก้ไขชาวบ้านอยากให้มีการรวมตัวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ให้กลับมามีความอุดมสมบูรณ์เช่นในอดีต ตลอดจนการกระจายอำนาจในการจัดการสู่ชุมชนท้องถิ่น พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์ในการเข้ามาจัดการทรัพยากรป่าไม้ เช่น ในการอนุรักษ์รวมถึงการจัดการป่าในรูปแบบป่าชุมชน และเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน อันก่อประโยชน์อย่างยั่งยืนต่อทรัพยากรป่าไม้ และชุมชนในตำบลตำบอมอกตลอดไป ทั้งนี้ชาวบ้านต้องการให้ทางราชการได้สร้างแรงจูงใจในรูปแบบต่างๆ ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ เพราะชาวบ้านมีฐานะยากจน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ โกมลแพรททอง (2537) ที่เน้นถึงรูปแบบการจัดการป่าชุมชนว่า เป็นรูปแบบของความร่วมมือร่วมใจของประชาชนในการรักษาพื้นที่ป่าไม้ เพื่อให้คนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ซึ่งการพัฒนาป่าชุมชนจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องหาปัจจัยสนับสนุนและเพิ่มความเข้มแข็งให้กับชุมชน นอกจากนี้ เสน่ห์ จามริกและคณะ (2536) ยังกล่าวถึงการจัดการป่าชุมชนเป็นประเด็นในการจัดระบบสัมพันธ์ระหว่างคน ชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติและ ความพยายามของชุมชนในการปรับตัวเพื่อให้

สามารถดำรงอยู่ในสถานะที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ก่อให้เกิดความสมดุลระหว่างวิถีการผลิต และระบบนิเวศน์และสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นภายในสังคม

ผลจากการศึกษาทำให้รับทราบถึงสถานการณ์การบุกรุกทำลายป่า ในตำบลตำผามอก อำเภอคลอง จังหวัดแพร่ สถานการณ์ดังกล่าว ได้ส่งผลกระทบต่อสภาพทรัพยากรดิน ทรัพยากรน้ำ และทรัพยากรป่าไม้ อันส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของชาวบ้านเป็นอย่างมาก ซึ่งชาวบ้านต่างมีความตระหนักและมีความต้องการในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ ให้พื้นที่กลับมา มีความอุดมสมบูรณ์ได้เช่นในอดีต แต่ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ จากการศึกษาชาวบ้านต่างเห็นพ้องร่วมกันและได้เสนอเงื่อนไขในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ไว้ 3 ประการ ได้แก่

ประการแรก คือการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยการกระจายอำนาจสู่ชุมชนท้องถิ่น อันจะทำให้ชุมชนได้รับทราบถึงสภาพปัญหาของชุมชนในท้องถิ่น สาเหตุของปัญหา ตลอดจนคิดค้นหนทางในการแก้ไขปัญหาหารือร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับ อคิน ระพีพัฒน์ (2527) กล่าวคือ การมีส่วนร่วมที่ดีคือ การพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนในการจัดการ ควบคุม การใช้ และการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิต สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม โดยการพัฒนาความรู้และภูมิปัญญา อันจะทำให้ชุมชนสามารถแสดงออกในรูปแบบของการตัดสินใจในการดำรงชีวิตของตนเอง อนึ่ง นิรันดร์ จงวุฒิเวทย์ (อ้างในทวีทอง หงษ์วิวัฒน์, 2522) ได้ศึกษาถึงเงื่อนไขของการมีส่วนร่วมว่าต้องประกอบด้วยปัจจัยต่างๆ 3 ประการ ได้แก่ ประการแรก คือ ประชาชนต้องมีอิสรภาพ ประการที่สอง ประชาชนสามารถที่จะมีส่วนร่วม และประการสุดท้าย ประชาชนต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม

เงื่อนไขประการที่สอง ที่ชาวบ้านเสนอ ได้แก่ การยอมรับสิทธิชุมชนในการเข้ามาจัดการทรัพยากรป่าไม้ เพื่อการอยู่ร่วมกันของคนกับป่าอย่างยั่งยืน ซึ่งในอดีตรัฐได้มองข้ามสิทธิชุมชน ได้ใช้ความพยายามเพิ่มอำนาจการควบคุมการเข้าถึงทรัพยากรโดยการให้สัมปทานทำไม้ การปลุกป่า การประกาศเป็นพื้นที่อุทยานแห่งชาติ และหน่วยป้องกันรักษาป่า อันเป็นความพยายามในการใช้มาตรการทางกฎหมาย เพื่อสร้างความชอบธรรม ทำให้ละเลยระบบกรรมสิทธิ์ร่วม หรือสิทธิชุมชนที่มีมาแต่ในอดีต อันสอดคล้องกันกับผลการศึกษาของอานันท์ กาญจนพันธ์และมิ่งสรรค์ ขาวสะอาด (2538) ในพื้นที่ตำบลตำผามอกมีการจัดตั้งป่าชุมชนอยู่เพียง 1 แห่ง ได้แก่ บ้านเก็งพา สำหรับในหมู่บ้านอื่นๆ ไม่สามารถดำเนินการได้เพราะเป็นพื้นที่ปลูกป่าของทางราชการ และบางส่วนเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ได้แก่ อุทยานแห่งชาติดอยผาหลวง ทำให้รูปแบบการจัดการป่าในรูปแบบป่าชุมชนไม่สามารถทำได้ การใช้สิทธิตามกฎหมายของชุมชน การขาดการเป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติทำให้ชาวบ้านคิดว่า เป็นการกีดกันของรัฐไม่ให้สิทธิและมีส่วนร่วมจะ

กลายเป็นสาเหตุที่สำคัญผลักดันให้ชุมชนต้องหันไปให้ความร่วมมือกับนายทุนในการตัดไม้ทำลายป่า ทำให้สภาพป่าถูกทำลายจนอยู่ในสถานะวิกฤต ซึ่งสอดคล้องกันกับผลการศึกษาของอานันท์ กาญจนพันธ์และมิ่งสรรค์ ขาวสะอาด (2538) ที่อธิบายถึงภาพสะท้อนของการที่รัฐไม่สามารถควบคุมทรัพยากร ทำให้ทรัพยากรกลายเป็นทรัพยากรสาธารณะที่มีการเปิดใช้ได้อย่างเสรี สืบเนื่องมาจากการจัดการป่าที่ผิดพลาดของรัฐ แต่ขบวนการการขัดแย้งภายใต้ความล้มเหลวทางอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันดังกล่าวจะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งได้ในที่สุด ซึ่งสุรวาลย์ เติญไทย (2539) ได้ตั้งข้อสังเกตเช่นกัน ในการที่รัฐไม่ยอมรับสิทธิโดยพฤตินัยของชุมชน จะกลายเป็นเงื่อนไขสำคัญในการในการทำลายระบบการอนุรักษ์ป่าของชุมชนในที่สุด และกล่าวอีกว่า จะทำให้เกิดแรงบีบจากภายนอกทำให้รัฐยอมรับสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรของชุมชนภายใต้เงื่อนไขของการอนุรักษ์อันเป็นแรงจูงใจให้ชุมชนเหล่านี้เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่าเอาไว้ตลอดไป

เงื่อนไขประการสุดท้าย ที่ชาวบ้านเสนอให้ทางผู้ศึกษา ได้แก่ แรงจูงใจในรูปแบบสิ่งตอบแทน หรือการพัฒนาชุมชน กล่าวคือ ในชุมชนตำบลตำผามอก เป็นชุมชนที่ยากจน มีรายได้น้อยสืบเนื่องจากทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดและการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร จากการเปิดสัมมนาเวทีชาวบ้านพบว่า ชาวบ้านอยากให้รัฐสร้างแรงจูงใจในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่าให้กลับมีความอุดมสมบูรณ์เช่นในอดีต ได้แก่ การปลูกป่าในพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม การอนุรักษ์และป้องกันป่า การป้องกันไฟป่า ซึ่งชุมชนมีศักยภาพเพียงพอในการปฏิบัติงาน ชุมชนมีความต้องการค่าตอบแทน สำหรับการปฏิบัติงาน เพราะชาวบ้านมีฐานะยากจน หาเช้ากินค่ำ อนึ่งในการสร้างแรงจูงใจสำหรับองค์กร ชาวบ้านอยากเห็นการพัฒนาชุมชนในระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานในชุมชนที่ให้ความร่วมมือกับทางราชการ ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อเป็นแบบอย่างให้ชุมชนอื่นๆ ได้ปฏิบัติตาม ในทำนองเดียวกันอันจะก่อให้เกิดเครือข่ายการมีส่วนร่วม เพื่อนำไปสู่การอยู่ร่วมกันของคนกับป่าอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกันกับ ปรีชา เปี่ยมพงษ์สานต์ (2538) ที่กล่าวถึงการพัฒนายั่งยืนว่า จะต้องผสมผสานในลักษณะความกลมกลืนอย่างเหมาะสมของชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติ การพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นแนวทางในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคนและชุมชนให้ดีขึ้น การพัฒนาชุมชนจะเป็นพื้นฐานของการพัฒนายั่งยืนตลอดไป

โดยสรุป จากผลการศึกษาพบว่า การเพิ่มอำนาจรัฐเข้ามาควบคุมการเข้าถึงทรัพยากรของรัฐ ทำให้ชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้เสียสิทธิ์ตามจารีตดั้งเดิม ส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายและส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เมื่อสถานการณ์ดังกล่าวอยู่ในสถานะวิกฤต รัฐก็ใช้วิธีการเข้มงวดการควบคุมการใช้ทรัพยากรมากยิ่งขึ้น ทำให้ประชาชนสูญเสียการควบคุมทรัพยากรธรรมชาติ และถูกปิดกั้นจากกระบวนการทางการเมืองที่เป็นทางการและหาทางออกในการจัดการที่มีผลที่เสียหายต่อตัวทรัพยากรอันได้แก่ การเป็นผู้ร่วมทำลายป่า การวางแผนต่อ

มาตรการของรัฐอันนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างรัฐและชุมชน ในการแข่งขันการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ จากการศึกษาความต้องการของชุมชนทราบว่า ชาวบ้านล้วนแต่มีจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และได้เสนอเงื่อนไขในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกับทางราชการไว้ 3 ประการ ได้แก่ ประการแรก การเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม รวมทั้งการกระจายอำนาจสู่ชุมชนหรือองค์กรท้องถิ่น ประการที่สอง ได้แก่ การยอมรับสิทธิชุมชนในการรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มองค์กรในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อประโยชน์อย่างยั่งยืนตลอดไป ประการสุดท้าย ได้แก่ การสร้างแรงจูงใจในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในรูปค่าตอบแทนหรือการพัฒนาชุมชนเพื่อเป็นแบบอย่างให้แก่บุคคลและชุมชนอื่นๆ ให้ยึดถือและปฏิบัติเป็นเครือข่ายการอนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันทั้งรัฐ ชุมชน และองค์กรต่างๆ อันจะยังประโยชน์และนำไปสู่การจัดการคนให้สามารถอยู่ร่วมกันกับป่าได้อย่างยั่งยืนตลอดไป

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้พบข้อคิดเห็นของชาวบ้านบางประการอันจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาที่อาจมีในพื้นที่นี้ต่อไป

1. ในพื้นที่ตำบลตำบองอก ปัจจุบันวิถีการดำรงชีวิตของชาวบ้านได้เปลี่ยนไปจากในอดีต ประกอบกับมีฐานะยากจน การเข้ามาส่งเสริมและพัฒนากิจการทรัพยากรป่าไม้ควรมองการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการศึกษาควบคู่กันไป อันจะเกิดประโยชน์สูงสุดในการพัฒนาให้คนอยู่กับป่าได้อย่างยั่งยืน
2. การเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม การยอมรับสิทธิชุมชน รวมทั้งการสร้างแรงจูงใจ จะเป็นวิธีการที่ชุมชนจะนำมาใช้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งทำให้ลดการบุกรุกทำลายป่า
3. ควรให้มีการศึกษาถึงศักยภาพของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสวนป่าแม่ต้า เพื่อใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกยึดถือครอบครองสวนป่าแม่ต้า อันจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันของคนกับป่าอย่างยั่งยืน
4. เปิดโอกาสให้ชาวบ้านมีส่วนร่วม ในการศึกษา ค้นคว้าปัญหา และสาเหตุของปัญหา และร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบ วิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขลดปัญหาของชุมชน ร่วมวางนโยบาย โครงการต่างๆ เพื่อขจัดและแก้ไขปัญหาคือความต้องการของชุมชน ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจต่อชุมชน ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการ และกิจกรรมที่ได้ทำไว้ให้ใช้ประโยชน์ตลอดไป